

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a noua)

20 iunie 2013*

„Libertatea de stabilire — Restricții — Răspunderea solidară a societăților-mamă față de creditorii filialelor lor — Excluderea societăților-mamă care au sediul în alt stat membru — Restricție — Lipsă”

În cauza C-186/12,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunal Judicial de Braga (Portugalia), prin decizia din 14 martie 2012, primită de Curte la 23 aprilie 2012, în procedura

Impacto Azul Lda

împotriva

BPSA 9 – Promoção e Desenvolvimento de Investimentos Imobiliários SA,

Bouygues Imobiliária – SGPS Lda,

Bouygues Immobilier SA,

Aniceto Fernandes Viegas,

Óscar Cabanez Rodriguez,

CURTEA (Camera a noua),

compusă din domnul J. Malenovský, președinte de cameră, domnul U. Løhmus (raportor) și doamna A. Prechal, judecători,

avocat general: domnul M. Wathelet,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Impacto Azul Lda, de B. Faria și de A. Coelho Rocha, advogados;
- pentru BPSA 9 - Promoção e Desenvolvimento de Investimentos Imobiliários SA, de M. Marques Mendes, de P. Vilarinho Pires și de A. Dias Henriques, advogados;

* Limba de procedură: portugheza.

— pentru guvernul portughez, de L. Inez Fernandes și de C. Antunes, în calitate de agenți;
— pentru Comisia Europeană, de P. Guerra e Andrade și de I. Rogalski, în calitate de agenți,
având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,
pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 49 TFUE.
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Impacto Azul Lda (denumită în continuare „Impacto Azul”), pe de o parte, și BPSA 9 - Promoção e Desenvolvimento de Investimentos Imobiliários SA (denumită în continuare „BPSA 9”), Bouygues Imobiliária – SGPS Lda (denumită în continuare „SGPS”) și Bouygues Immobilier SA (denumită în continuare „Bouygues Immobilier”), precum și, în subsidiar, domnii A. Fernandes Viegas și Ó. Cabanez Rodriguez, pe de altă parte, cu privire la neexecutarea de către BPSA 9 a unui contract încheiat cu Impacto Azul.

Dreptul portughez

- 3 Articolul 481 din titlul VI din Codul societăților comerciale (Código das sociedades comerciais, denumit în continuare „CSC”) prevede: „Domeniul de aplicare al acestui titlu
1. Presentul titlu se aplică raporturilor dintre societăți cu răspundere limitată, societăți pe acțiuni și societăți în comandită pe acțiuni.
2. Presentul titlu nu se aplică decât societăților care au sediul în Portugalia [...]
[...].”
- 4 Articolul 482 din CSC are următorul cuprins:
„În sensul prezentei legi, sunt considerate societăți afiliate:
[...]
c) societățile aflate în raporturi de control;
d) societățile aflate în raporturi de grup.”
- 5 Rezultă din articolele 488, 489, 492 și 493 din CSC că două societăți se află în raporturi de grup în cazul unui control total al uneia asupra celeilalte (preexistentă sau ulterioară), împrejurarea că una dintre acestea a fost înființată înaintea celeilalte sau invers fiind fără importanță în această privință, sau atunci când, în calitate de societăți independente, au convenit să se supună unei conduceri unitare și comune (grup paritar), sau în situația în care, indiferent dacă este dependentă sau independentă, o societate încredințează celeilalte gestiunea activităților sale (relație de subordonare).
- 6 Articolul 491 din CSC prevede:
„Dispozițiile articolelor 501-504 și cele aplicabile în temeiul acestor articole se aplică în cazul grupurilor constituite prin control total.”

7 Potrivit articolului 501 din CSC:

„1. Societatea-mamă își asumă obligațiile filialei, înființate înainte sau după încheierea acordului de control, până la expirarea acestuia.

2. Asumarea obligațiilor de către societatea-mamă nu poate fi solicitată înainte de expirarea unui termen de 30 de zile de la punerea în întârziere a filialei.

3. Un titlu executoriu împotriva filialei nu poate fi pus în executare împotriva societății-mamă.”

Cauza principală și întrebarea preliminară

- 8 Impacto Azul este o societate portugheză cu răspundere limitată a cărei activitate economică constă în special în cumpărarea și vânzarea de imobile. BPSA 9, SGPS și Bouygues Immobilier făceau parte din grupul multinațional de promovare imobiliară Bouygues și formau un grup de societăți aflate în raporturi de control total, în sensul articolelor 488 și 489 din CSC. Astfel, societatea portugheză BPSA 9 era deținută în proporție de 100 % de SGPS, care avea sediul de asemenea în Portugalia, și care a fost controlată, la rândul său, în totalitate de societatea franceză Bouygues Immobilier, societate-mamă care conducea toate societățile care constituiau grupul.
- 9 La 28 iulie 2006, Impacto Azul și BPSA 9 au încheiat un antecontract de vânzare-cumpărare (denumit în continuare „contractul”) conform căruia Impacto Azul a promis să vândă societății BPSA 9 un imobil nou, iar aceasta din urmă s-a angajat să îl cumpere de la prima societate. Potrivit Impacto Azul, BPSA 9 nu și-a respectat obligațiile contractuale. Din cauza crizei economice și a contextului defavorabil, Bouygues Immobilier ar fi decis să renunțe la proiect, Impacto Azul suportând, în consecință, prejudiciile cauzate de această renunțare.
- 10 După o încercare de soluționare amiabilă a acestui litigiu cu BPSA 9, Impacto Azul a formulat în fața Tribunal Judicial de Braga o acțiune în răspundere împotriva respectivei societăți pentru neexecutarea contractului încheiat cu aceasta.
- 11 În cadrul acțiunii menționate, Impacto Azul a susținut în special că încălcarea contractului era imputabilă în principal societăților SGPS și Bouygues Immobilier, în calitatea lor de societăți-mamă, în conformitate cu răspunderea solidară a societăților-mamă pentru obligațiile filialelor, astfel cum este prevăzută la articolul 501 din CSC coroborat cu articolul 491 din același cod.
- 12 Din decizia de trimitere rezultă că pârâtele din litigiul principal au afirmat, pe de o parte, că Bouygues Immobilier nu controla în totalitate societățile BPSA 9 și SGPS, un astfel de control fiind un criteriu de formă esențial pentru aplicarea regimului legal de răspundere a grupurilor de societăți prevăzut la articolul 491 din CSC, și, pe de altă parte, că regimul prevăzut la articolul 501 din CSC nu era aplicabil în speță, ținând seama de articolul 481 alineatul (2) din același cod, care exclude aplicarea regimului respectiv societăților-mamă care au sediul în alt stat membru. Deoarece societatea Bouygues Immobilier avea sediul în Franța, aceasta nu putea fi obligată să răspundă față de creditorii BPSA 9.
- 13 Întrucât excluderea menționată determina o diferență de tratament între societățile-mamă care au sediul în Portugalia și societățile-mamă care au sediul în alt stat membru, Impacto Azul a invocat încălcarea articolului 49 TFUE.
- 14 Instanța de trimitere manifestă îndoieli în privința compatibilității reglementării portugheze în cauză cu dreptul Uniunii și consideră că soluționarea litigiului cu care este sesizată depinde de interpretarea acestui drept.

- 15 În aceste condiții, Tribunalul Judicial de Braga a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Excluderea aplicării regimului prevăzut la articolul 501 din CSC în privința întreprinderilor cu sediul în alt stat membru, în conformitate cu regimul prevăzut la articolul 481 alineatul 2 din CSC, este contrară dreptului [Uniunii], mai exact articolului 49 TFUE – potrivit interpretării acestei norme de către Curtea de Justiție [a Uniunii Europene]?”

Cu privire la competența Curții și la admisibilitatea cererii de decizie preliminară

- 16 BPSA 9 invocă, cu titlu introductiv, problema competenței Curții de a se pronunța cu privire la articolul 49 TFUE, pentru motivul că litigiul principal are ca obiect o situație strict internă, și a admisibilității cererii de decizie preliminară, în special ca urmare a faptului că relevanța întrebării nu este evidentă pentru soluționarea acestui litigiu.
- 17 În ceea ce privește argumentul potrivit căruia litigiul principal privește o situație strict internă, Curtea trebuie să își verifice competența de a se pronunța cu privire la interpretarea dispoziției menționate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 31 ianuarie 2008, Centro Europa 7, C-380/05, Rep., p. I-349, punctul 64, Hotărârea din 11 martie 2010, Attanasio Group, C-384/08, Rep., p. I-2055, punctul 22, precum și Hotărârea din 22 decembrie 2010, Omalet, C-245/09, Rep., p. I-13771, punctul 10).
- 18 În această privință, trebuie amintit că Curtea a constatat că nu are competență atunci când este evident că dispoziția dreptului Uniunii a cărei interpretare i se solicită nu poate fi aplicată (Hotărârea din 1 octombrie 2009, Woningstichting Sint Servatius, C-567/07, Rep., p. I-9021, punctul 43, și Hotărârea Omalet, citată anterior, punctul 11).
- 19 Potrivit unei jurisprudențe constante, dispozițiile Tratatului FUE care reglementează libertatea de stabilire nu sunt aplicabile într-o situație în care toate elementele se limitează la interiorul unui singur stat membru (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 octombrie 1990, Nino și alții, C-54/88, C-91/88 și C-14/89, Rec., p. I-3537, punctul 11, Hotărârea din 30 noiembrie 1995, Esso Española, C-134/94, Rec., p. I-4223, punctul 17, precum și Hotărârea din 17 iulie 2008, Comisia/Franța, C-389/05, Rep., p. I-5397, punctul 49).
- 20 Este adevărat că din decizia de trimitere rezultă că Impacto Azul, BPSA 9 și SGPS au sediul în Portugalia și că aplicabilitatea legislației în discuție în litigiul principal se limitează la acest stat membru. Cu toate acestea, faptul că Bouygues Immobilier este societatea-mamă cu sediul în Franța permite, în principiu, să se identifice un element transfrontalier și, prin urmare, și condiția prealabilă indispensabilă pentru invocarea libertăților de circulație garantate de tratat. În consecință, nu se poate considera că problema privește o situație strict internă, după cum susține BPSA 9.
- 21 Curtea este, așadar, competentă să examineze această întrebare.
- 22 În ceea ce privește admisibilitatea cererii de decizie preliminară, BPSA 9 susține că întrebarea adresată nu este pertinentă, având chiar o natură ipotetică, și că instanța de trimitere nu furnizează suficiente elemente de fapt și de drept pentru a verifica dacă interpretarea articolului 49 TFUE este necesară pentru soluționarea litigiului principal.
- 23 Pe de o parte, BPSA 9 susține că este inutil să se stabilească dacă articolul 501 din CSC este conform articolului 49 TFUE, în măsura în care, în lumina dreptului portughez aplicabil în speță, cele trei societăți vizate nu formează un grup constituit prin control total. Or, instanța națională nu s-a pronunțat încă în această privință.

- 24 Pe de altă parte, BPSA 9 susține că din aplicarea coroborată a articolului 491 și a articolului 501 alineatul (2) din CSC rezultă că asumarea de către o societate-mamă a obligațiilor filialei sale nu poate fi impusă înainte de expirarea unui termen de 30 de zile de la punerea în întârziere a filialei, iar acest termen nu a fost respectat.
- 25 Rezultă că, indiferent de locul unde are sediul, Bouygues Immobilier nu poate fi obligată să răspundă în cauza principală.
- 26 În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, procedura instituită prin articolul 267 TFUE este un instrument de cooperare între Curte și instanțele naționale cu ajutorul căruia Curtea furnizează acestora din urmă elementele de interpretare a dreptului Uniunii care le sunt necesare pentru soluționarea litigiului asupra căruia urmează să se pronunțe (a se vedea printre altele Hotărârea din 16 iulie 1992, Meilicke, C-83/91, Rec., p. I-4871, punctul 22, Hotărârea din 24 martie 2009, Danske Slagterier, C-445/06, Rep., p. I-2119, punctul 65, și Hotărârea din 19 iunie 2012, The Chartered Institute of Patent Attorneys, C-307/10, punctul 31).
- 27 În cadrul acestei cooperări, întrebările referitoare la dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de pertinență. Respingerea de către Curte a unei cereri formulate de o instanță națională este posibilă numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunii principale ori atunci când problema este de natură ipotetică ori Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (a se vedea printre altele Hotărârea din 5 decembrie 2006, Cipolla și alții, C-94/04 și C-202/04, Rec., p. I-11421, punctul 25, Hotărârea din 1 iunie 2010, Blanco Pérez și Chao Gómez, C-570/07 și C-571/07, Rep., p. I-4629, punctul 36, precum și Hotărârea The Chartered Institute of Patent Attorneys, citată anterior, punctul 32 și jurisprudența citată).
- 28 Situația este însă diferită în speță. Deși este, desigur, adevărat că decizia de trimitere furnizează Curții în mod concis elementele de fapt și de drept, nu este mai puțin adevărat că aceste elemente au o legătură vădită cu obiectul litigiului principal și permit, astfel cum reiese din cuprinsul punctelor 8-13 din prezenta hotărâre, să se determine întinderea întrebării preliminare și contextul în care aceasta este adresată. De asemenea, decizia menționată arată clar motivele care au determinat instanța de trimitere să considere că o interpretare a articolului 49 TFUE era necesară pentru pronunțarea hotărârii.
- 29 În plus, nu rezultă că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii este fără legătură cu întrebarea care se pune în cadrul litigiului principal, și anume aceea de a ști dacă societatea franceză Bouygues Immobilier ar putea sau nu ar putea să fie obligată să răspundă față de creditorii societății BPSA 9.
- 30 Din cele de mai sus rezultă că cererea de decizie preliminară este admisibilă.

Cu privire la întrebarea preliminară

- 31 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 49 TFUE se opune unei reglementări naționale, precum cea în discuție în litigiul principal, care exclude aplicarea principiului răspunderii solidare a societăților-mamă față de creditorii filialelor lor în cazul societăților-mamă care au sediul pe teritoriul altui stat membru.
- 32 Trebuie amintit de la bun început că libertatea de stabilire cuprinde, în ceea ce privește societățile constituite în conformitate cu legislația unui stat membru și având sediul social, administrația centrală sau locul principal de desfășurare a activității în cadrul Uniunii Europene, dreptul de a-și desfășura activitatea în alte state membre prin intermediul unei filiale, al unei sucursale sau al unei agenții (Hotărârea din 23 februarie 2006, Keller Holding, C-471/04, Rec., p. I-2107, punctul 29, Hotărârea din 15 mai 2008, Lidl Belgium, C-414/06, Rep., p. I-3601, punctul 18, și Hotărârea din 27 noiembrie 2008, Papillon, C-418/07, Rep., p. I-8947, punctul 15).

- 33 Articolul 49 TFUE impune eliminarea restricțiilor privind libertatea de stabilire. Prevederile tratatului referitoare la libertatea de stabilire urmăresc, potrivit modului de redactare, să asigure beneficiul tratamentului național în statul membru gazdă. În plus, potrivit unei jurisprudențe constante, articolul 49 TFUE se opune oricărei măsuri naționale care, chiar și atunci când se aplică fără discriminare pe motiv de cetățenie sau naționalitate, este susceptibilă să îngreuneze sau să facă mai puțin atractivă exercitarea de către resortisanții Uniunii a libertății de stabilire garantate de tratat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 29 noiembrie 2011, *National Grid Indus*, C-371/10, Rep., p. I-12273, punctele 35 și 36, și Hotărârea din 21 iunie 2012, *Susisalo și alții*, C-84/11, punctul 31).
- 34 În conformitate cu reglementarea portugheză în discuție în litigiul principal, regimul răspunderii solidare a societăților-mamă pentru datoriile filialelor portugheze ale acestora nu se aplică societăților-mamă care au sediul în alt stat membru. În consecință, este necesar să se examineze dacă o astfel de reglementare constituie o restricție în sensul articolului 49 TFUE.
- 35 Trebuie arătat că, având în vedere lipsa armonizării, la nivelul Uniunii, a normelor în domeniul grupurilor de societăți, statele membre rămân în principiu competente să stabilească dreptul aplicabil în privința unei datorii a unei societăți afiliate. Astfel, dreptul portughez prevede răspunderea solidară a societăților-mamă față de creditorii filialelor lor numai în cazul societăților-mamă care au sediul în Portugalia. Or, astfel cum arată în mod întemeiat Comisia, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, articolul 49 TFUE nu se opune ca un stat membru să poată îmbunătăți situația creanțelor grupurilor prezente pe teritoriul său (a se vedea prin analogie Hotărârea din 7 februarie 1984, *Jongeneel Kaas și alții*, 237/82, Rec., p. 483, punctul 20).
- 36 Astfel, inaplicabilitatea unui regim cum este cel al articolului 501 din CSC în cazul întreprinderilor cu sediul în alt stat membru, în temeiul unui regim precum cel prevăzut la articolul 481 alineatul (2) din CSC, nu este de natură să facă mai puțin atractivă exercitarea de către societățile-mamă care au sediul în stat membru a libertății de stabilire garantate de tratat.
- 37 În orice caz, trebuie subliniat că societățile-mamă care au sediul în alt stat membru decât Republica Portugheză pot să aleagă să adopte, pe cale contractuală, un regim de răspundere solidară pentru datoriile filialelor lor.
- 38 În consecință, trebuie constatat că, în ceea ce privește tratamentul aplicat societăților-mamă cu sediul în alte state membre decât Republica Portugheză, o reglementare națională precum cea în discuție în litigiul principal nu constituie o restricție a libertății de stabilire în sensul articolului 49 TFUE.
- 39 Având în vedere cele de mai sus, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 49 TFUE trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale, precum cea în discuție în litigiul principal, care exclude aplicarea principiului răspunderii solidare a societăților-mamă față de creditorii filialelor lor în cazul societăților-mamă care au sediul pe teritoriul altui stat membru.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 40 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a noua) declară:

Articolul 49 TFUE trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale, precum cea în discuție în litigiul principal, care exclude aplicarea principiului răspunderii solidare a societăților-mamă față de creditorii filialelor lor în cazul societăților-mamă care au sediul pe teritoriul altui stat membru.

Semnături